JURIDISK INSTITUT
AARHUS UNIVERSITET

Eksamenstermin: Ordinær Vinter 2024/2025
Del/delprøve/fase: 3. år af bacheloruddannelsen i jura
Fag: Retshistorie
Antal sider i opgaven (inkl. forside og evt. bilag): 7
Eksamensdato: 19. **Måned:** december **År:** 2024 **kl.** 15.00 - 18.00
WOAI: Skriftlig stedprøve med digital opgaveaflevering i WISEflow, brug af internet under prøven tilladt, egen PC påkrævet.
Brug af GAI tilladt: Nej
Tilladte hjælpemidler: Alle
Materiale, der udleveres til eksaminanden: Nærværende opgave.
Bemærkninger:

Alle karakterer vil være indtastet den 16. januar 2025 inden kl. 12.00. Klagefristen er 14 dage efter opslagsdatoen.

På baggrund af de til opgaven udleverede kilder og pensum ønskes der en begrundet diskussion af:

1) de i kilderne fremførte argumenter for, hvorvidt løfte om ægteskab, potentielt i form af trolovelse (forlovelse), er retligt bindende
2) den historiske og ideologiske baggrund for middelalderens regler om og forståelse af ægteskabsløfter
3) den historiske og ideologiske baggrund for ændringerne i reglerne om og forståelsen af ægteskabsløfter i efterreformatorisk tid

Udleverede kilder:

1) Uddrag af Liber Extra (1234)
2) Kirkelig retssag: Lovell v. Marton (1328)
3) Uddrag af Ægteskabsordinansen (1582)
4) Uddrag af Danske Lov (1683)

Kilde 1: Uddrag af Liber Extra 4.1.15 (1234)

Decretalet, dvs. pavebrevet, neden for, er udstedt af pave Alexander III i begyndelsen af 1170'erne. Det blev senere, dvs. i 1234, optaget i Liber Extra. I brevet, der er et svar på en henvendelse fra biskoppen af Pavia i Norditalien, lægges retsgrundlaget for den kanoniske ægteskabsret, der var gældende frem til 1563, hvor et kirkekoncil i Trento (ligeledes i Norditalien) afskaffede det hemmelige ægteskab.

Brevet er oversat efter kilden publiceret på http://legalhistorysources.com/Canon%20Law/MARRIAGELAW.htm

Til biskoppen af Pavia. Bæreren af dette brev, G, er kommet til os og har fortalt, at han i sit hus har modtaget en vis kvinde, med hvem han har fået et barn, og med hvem han i tilstedeværelsen af flere personer har lovet at ville gifte sig. Han har imidlertid tilbragt en nat i sin nabos hus, og i løbet af natten har dennes datter ligget med ham. Da pigens fader fandt dem i seng sammen, tvang han ham til at love sig til hende ved brug af nutidsform. I vor tilstedeværelse har han spurgt, hvilken kvinde han burde beholde, men han har ikke fortalt os, om han har haft samkvem med den første kvinde, efter at han havde givet hende sit ord. Derfor beordrer vi [dvs. paven], at du [dvs. biskoppen af Pavia] nøje skal undersøge sandheden i sagen, og hvis han har haft samkvem med den første kvinde efter at have givet hende sit ord, da skal du få ham til at blive med hende. Ellers skal han beholde den anden kvinde som sin hustru, medmindre han er blevet tvunget til at bortlove sig ved hjælp af sådan en frygt, som ville få en standhaftig mand til at falde.

Kilde 2: Lovell v. Marton (1328)

Der er ikke bevaret retspraksis fra de danske gejstlige domstole fra middelalderen, derimod er der bevaret et rigt engelsk materiale. Der er ingen grund til at tro, at der var nogen forskel i, hvordan sager blev ført og afgjort ved de engelske og danske kirkelige domstole.

Denne sag stammer fra ærkebispesædet i York. Det er ikke oplyst, hvem der var dommer i sagen, men enten var det ærkebiskoppen selv eller – mere sandsynligt – en højtstående gejstlig, der var tilknyttet ærkebispesædet. Vi kan i hvert fald konstatere, at dommeren var godt uddannet i kanonisk ret. Parterne i sagen er Elizabeth Lovell, der har sagsøgt Thomas

Marton med påstand om, at han har indgået et gyldigt ægteskab med hende.

Oversat fra R.H. Helmholz, Marriage Litigation in Medieval England (Cambridge University Press 14 1974), s. 191-195. Stednavne er blevet moderniseret, og personnavne er blevet standardiseret til den mest brugte form i den originale tekst.

I Guds navn, Amen. Foran dig, høje dommer, taler sagføreren for Elizabeth, datter af ridder Sir Simon Lovell, og som sagfører for hende aflægger jeg retlig forklaring mod Thomas, søn af Robert Marton, og hvem der ellers vil give retligt møde for ham, om, at Thomas og Elizabeth indgik retmæssigt ægteskab med hinanden med ord, som udtrykte gensidigt øjeblikkeligt samtykke; at Thomas sagde således udtrykkeligt i tilstedeværelse af Elizabeth og andre troværdige personer; at disse begivenheder var offentlige, velkendte og åbenbare i Rydal Provsti og det omgivende område; at der var offentlig omtale og rygter om dette på det sted.

Dernæst vil førnævnte sagfører efter at have leveret lovformelige beviser, som underbygger dette, bede dig, høje dommer, om at afsige en endelig afgørelse om, at Thomas var hans klient Elizabeths retmæssige mand og husbond, og at han skal tvinges til at behandle hende med ægteskabelig hengivenhed, understøtte hende og fremover behandle hende retfærdigt på alle områder. Han beder og ansøger om disse ting hver for sig og som et hele, idet han fastholder alle hendes rettigheder ifølge loven.

[Påstande og svar:]

Elizabeth, datter af ridder Sir Simon Lovell, aflægger følgende vidnesbyrd hver for sig og som et hele mod Thomas, søn af Robert Marton. Først vidner Elizabeth om, at der blev udvekslet ord om ægteskab mellem hende og ham. Han er ikke ubetinget enig.
Dernæst vidner hun om, at de har opført sig som ægtefolk over for hinanden og har kendt hinanden [dvs. haft seksuel omgang]. Han aflægger vidnesbyrd om, at han ikke er ubetinget enig.
Dernæst vidner hun om, at han indvilgede i at have hende til hustru, som han sagde til Elizabeth, og hun siger, at hun selv indvilgede i at have ham til mand, som hun siger. Han aflægger vidnesbyrd om, at han ikke er ubetinget enig.
Dernæst vidner hun om, at de gensidigt indgik ægteskab med hinanden. Han er ikke enig i, hvad hun vidner om.
Dernæst vidner hun om, at dette var lovmæssigt. Han afgiver vidnesbyrd om, at han ikke er enig i, hvad hun vidner om.
Dernæst vidner hun om, at der blev brugt ord, som udtrykte øjeblikkeligt samtykke. Han svarer, at han ikke er enig i, hvad hun vidner om.
Dernæst vidner hun om, at dette skabte gensidigt samtykke. Han aflægger vidnesbyrd om, at han ikke er enig i, hvad hun vidner om.
Dernæst vidner hun om, at Thomas sådan lovede Elizabeth, at han ville gifte sig med hende. Han accepterer ikke dette ubetinget.
Dernæst vidner hun om, at de gensidigt samtykkede til hinanden som ægtefæller, som det var indikeret ved deres ord til hinanden. Han accepterer ikke dette ubetinget.
Dernæst vidner hun om, at de gentagne gange talte til hinanden, som om de var gift. Han accepterer ikke ubetinget, hvad der er vidnet om.
Dernæst vidner hun om, at alt dette var retmæssigt. Han aflægger vidnesbyrd om, at han ikke er ubetinget enig i, hvad der er vidnet om.
Dernæst vidner hun om, at Thomas og Elizabeth samtykkede til hinanden som ægtefæller. Han aflægger vidnesbyrd om, at hans svar er som det foregående.

Dernæst vidner hun om, at deres ord udtrykte gensidigt øjeblikkeligt samtykke. Han aflægger vidnesbyrd om, at hans svar er som det foregående.
Dernæst vidner hun om, at Thomas i Elizabeths tilstedeværelse sagde, at de havde giftet sig med hinanden. Han accepterer ikke ubetinget, hvad der er vidnet om.
Dernæst vidner hun om, at der var andre troværdige [vidner]. Han aflægger vidnesbyrd og svar.
Dernæst vidner hun om, at alt dette var udtrykkeligt. Han aflægger vidnesbyrd om, at han kun accepterer sit tidligere svar.
Dernæst vidner hun om, at dette skete i tilstedeværelse af Sir Simon Lovell, Thomas' far Robert, Edmund Staneley, William Apelton, William Thornton og William Besingby. Han aflægger vidnesbyrd om, at han kun accepterer sit tidligere svar.
Dernæst vidner hun om, at dette skete i Honingham kirke. Han aflægger vidnesbyrd om, at han kun accepterer sit tidligere svar.
Dernæst vidner hun om, at der ingen blodsbeslægtethed findes mellem Thomas og Elizabeth. Han ved det ikke og vil ikke bekræfte det.
Dernæst vidner hun om, at Thomas aldrig havde kendt nogen blodsbeslægtede eller beslægtede med Elizabeth. Han ved det ikke og vil ikke bekræfte det.
Dernæst vidner hun om, at han ikke dengang havde nogen anden retmæssig hustru. Han ved det ikke og vil ikke bekræfte det.
Dernæst vidner hun om, at han ikke har en nu. Han aflægger vidnesbyrd om, at han ikke accepterer, hvad der er vidnet om, og ikke bekræfter det.
Dernæst aflægger hun forklaring om, at han, før han indgik ægteskab med Elizabeth, var enlig og aldrig havde været gift. Han aflægger vidnesbyrd om, at han ikke accepterer, hvad der er vidnet om.
Dernæst vidner hun om, at det forudgående er offentlig viden i Rydal Provsti. Han accepterer ikke dette på anden måde end som ovenfor angivet.
Dernæst vidner hun om, at alt dette er velkendt. Han accepterer ikke dette, samme som ovenfor.
Dernæst vidner hun om, at der er offentlig efterretning. Han accepterer ikke dette, samme som ovenfor.
Dernæst vidner hun om, at der er rygter om dette. Han accepterer ikke dette, samme som overfor.

[Tvivlsspørgsmål og modforhør:]

[Vidnesbyrd af Agnes Lovell, vidne for sagsøger:]
Agnes, datter af ridder Sir Simon Lovell, bliver taget i ed, udspurgt og omhyggeligt modforhørt om de emner, der er tilføjet denne indberetning.
Først om, hvorvidt hun kendte Thomas, søn af Robert Marton, som dette omhandler: Hun siger ja, gennem ti år, og vidnet siger, at Elizabeth er hendes søster af blodet.
Udspurgt om, hvorvidt hun på noget tidspunkt var til stede, da Thomas brugte ord om ægteskab og gjorde det med Elizabeth, siger hun ja. Udspurgt om, hvilke ordene var, og hvor og hvornår de blev brugt, siger vidnet, at Thomas og Elizabeth var til stede i Sir Simons mølle ved Draughton i Rydal på søndagen efter Mariæ Renselsesdag [søndag den 31. januar 1328] efter aftensmadstid, et godt stykke efter mørkets frembrud, og at hun også var der.
Hun siger, at hun hørte Thomas, idet han holdt Elizabeths højre hånd, sige følgende ord: "Jeg sværger ved min tro, jeg vil ikke tage nogen anden kvinde til hustru end dig." Så svarede hun øjeblikkeligt: "Jeg sværger ved min tro, jeg vil ikke tage nogen anden mand til husbond end dig." Og da de således var enedes, holdt de hinandens hænder fast og kyssede hinanden.
En vis Nicholas Bartholomew var til stede sammen med vidnet, da de enedes om dette, men ikke mange kendte til

det. Dernæst sagde vidnet, at hun var til stede i et vist rum beliggende oven for Sir Simons port ved Draughton på tirsdagen i sidste påskeuge [tirsdag den 6. april 1328], hvor vidnet henvendte sig til Elizabeth sammen med sin søster Euphemia. I det rum lå Thomas da nøgen i sengen, og hun siger, at hun hørte Thomas og Elizabeth tale til hinanden om de ord om ægteskab, som de havde udvekslet tidligere.
Og Thomas sagde da, at brødrene, over for hvem han havde tilstået, havde fortalt ham, at de tidligere ord ikke talte som et ægteskab, og at det var retmæssigt for hver af dem at indgå ægteskab med hvem som helst, de ønskede. Og så talte de, efter gensidig overenskomst, de ord, som er skrevet nedenfor, til hinanden. Thomas sagde først, idet han holdt Elizabeths hånd: "Jeg tager dig, Elizabeth, til min ægteviede hustru, som jeg vil beholde til mine dages ende, og det lover jeg dig ved min tro." Elizabeth svarede: "Jeg tager dig, Thomas, til min ægteviede husbond, som jeg vil beholde til mine dages ende, og det lover jeg dig ved min tro." Og efter denne aftale kyssede de hinanden. Vidnet hørte dem ikke udveksle andre ord omkring ægteskab.
Udspurgt om, hvem der var til stede da, siger hun, at hendes søster Euphemia, Richard Hynman, Thomas' tjener og vidnet selv, og ingen andre, hun kender til, var til stede sammen med dem, som indgik aftalen. Udspurgt om hvilket tidspunkt på dagen, aftalen blev indgået, siger hun, at det var umiddelbart efter solopgang. Udspurgt om, hvad tøj Elizabeth bar, siger hun, at det var en grøn kappe og en rød kjole og kåbe. Ud over dette har vidnet intet vidnesbyrd at aflægge om de kendsgerninger, der er blevet forklaret og indberettet.

[Vidnesbyrd af William Besingby, vidne for sagsøger:]
William Besingby bliver taget i ed, udspurgt og omhyggeligt modforhørt. Først til, hvorvidt han kan vidne om noget angående en ægteskabsaftale indgået mellem Elizabeth, datter af ridder Sir Simon Lovell, og Thomas, søn af Robert Marton, siger han, at han ikke var til stede ved indgåelsen af aftalen mellem dem; ikke desto mindre hørte han, i tilstedeværelse af Sir Simon, Robert Marton, Edmund Staneley, William Apelton, William Thornton, vidnet selv og hans hustru, dem sige, at de havde givet hinanden samtykke med ord om ægteskab og med ord om ægteskab havde indgået aftale med hinanden.
Udspurgt om, hvor førnævnte parter havde afgivet denne tilståelse, og hvilken form denne tilståelse havde, siger han, at Thomas og Elizabeth selv var i sognekirken i Hougham i disse mænds tilstedeværelse på tirsdagen, den ottende dag efter Mikkelsdag [tirsdag den 5. oktober 1328]. De aflagde endda ed på bogen [Bibelen]. Elizabeth talte først, idet hun hævdede, at Thomas først havde sagt de nedenstående ord ved Draughton på den første søndag efter den velsignede Jomfru Mariæ Renselsesdag [søndag den 31. januar 1328]: "Jeg lover, at jeg ikke vil tage nogen anden kvinde til hustru end dig." Og senere, på tirsdagen i den efterfølgende påskeuge [tirsdag den 6. april 1328] brugte han ordene: "Jeg tager dig, Elizabeth, til min ægteviede hustru, som jeg vil beholde til mine dages ende, og det lover jeg dig ved min tro." Og som hun hævdede, brugte Elizabeth helt lignende ord som Thomas' ved begge lejligheder.
Så talte Thomas, efter denne tilståelse fra Elizabeth, et stykke tid med William Thornton, William Apelton og Elizabeth. Og straks han kom tilbage, sagde han til Simon og de andre ovennævnte, at Elizabeth havde sagt og udtrykt ord om ægteskab i den form, som Elizabeth selv havde forklaret. Han tilføjer dog, at Thomas på det tidspunkt, hvor han sagde og udtrykte disse ord om ægteskab, ikke havde til sinde at opfylde aftalen, hvis ikke hans venner indvilgede i det. Og så sagde Elizabeth, at hun ikke vidste, hvad han tænkte, men at det var en klar aftale uden tilhørende betingelser. Til denne påstand kom Thomas ikke med noget benægtende svar.

[Vidnesbyrd af Thomas Barton, sagsøgte:]
Det skal nedfældes, at på den fjerde dag før den første dag af december i året '28 [den 28. november 1328] fremmødte Thomas, søn af Robert Marton, personligt for os, dommeren ved retten i York, som holder til i den store kirke på konsistoriepladsen i York.

Idet han tidligere havede aflagt ed på at fortælle sandheden om, hvad end vi spurgte ham om, tilstod han redeligt for os, mens sagen om ægteskab, der involverede Elizabeth, datter af ridder Sir Simon Lovell, stadig var under vejs og uafgjort, at han havde fejret ægteskab med en vis Helen, datter af Jordan Aneport, som bor ved Ringway i bispedømmet Chester. Men han hævdede, at han havde indgået aftale med Helen, før søgsmålet var begyndt.

[Dom:]
I Vorherres navn, Amen. Efter at kendsgerningerne i ægteskabssagen, der er blevet forelagt os, dommer ved retten i York, som involverer sagsøger Elizabeth, datter af ridder Sir Simon Lovell, repræsenteret ved den gejstlige magister William Hummermanby, og sagsøgte Thomas, søn af Robert Marton, repræsenteret af den gejstlige magister William Twyford, er blevet hørt og taget i betragtning, er en afgørelse blevet truffet, som indeholder følgende:

I Vorherres navn, Amen. Foran os […], efter at parterne er blevet retmæssigt hørt, efter at eder er blevet givet af parterne angående den udtalte bagtalelse eller sandhed om denne sags aspekter og natur, efter at vidnesbyrd er blevet aflagt og svar på disse fuldkomment givet, efter at de indkaldte vidner er blevet udspurgt under ed og deres ord nedfældet, efter at fristen for at indkalde vidner, som kunne gøre deres ord og alt, hvad angår kendsgerningerne, kendt, er udløbet, beordres det, at den sidstnævnte part gør alt i henhold til lov og orden. Eftersom vi har fundet, at sagsøger fyldestgørende har bevist sagen, hun har bragt for os i denne ret, erklærer vi, at vores endelige dom er, at Thomas er Elizabeths lovformelige husbond.

Givet den sjette dag før den første dag af november i året ’28 [den 27. oktober 1328].

Kilde 3: Uddrag af Ægteskabsordinansen (1582)

Ved kirkeordinansen, som Christian 3. udstedte på latin i 1537 og i en dansk version i 1539, blev der fastlagt regler om indgåelsen af et lovformeligt ægteskab efter Luthers retningslinjer. Alligevel var det først med Frederik 2.s ordinans om ægteskabssager fra 1582, at der for alvor blev skabt ensartethed på ægteskabsområdet. Loven gav regler om blandt andet trolovelse, ægteskabshindringer og hvilke forhold, der kunne opløse et ægteskab. Dette er et uddrag heraf hentet på danmarkshistorien.dk.

III. Nogle særligt årsager til, hvorfor de, som er trolovede, må adskilles [bryde trolovelsen].

4. Dersom hvis nogen trolover sig én, og ikke af den grund holder sig til hende, og han derefter trolover sig en anden og beligger hende, og endog ikke nogen sådan trolovelse efter denne dag vel kan ske efter den skik og ordning, som om trolovelse tidligere er sket [dvs. iht. kanonisk ret], da dersom nogen sådan hændelse skete, skal han straffes af øvrigheden, som det sig hør og bør, og ikke beholde nogen af dem [dvs. at begge trolovelser er ophævet], og den præst, som havde deltaget i den sidste trolovelse og ikke havde undersøgt, om nogle af parterne var trolovede, skal også straffes derfor, som det sig hør og bør. Men dersom nogen, efter at han har trolovet sig med en, beligger hendes søster eller hendes nære slægtning, da skal han skilles fra dem begge, og tilbørligt straffes for begge forhold, som det sig og hør og bør.

Kilde 4: Uddrag af Danske Lov (1683)

Lovteksten er moderniseret efter Stig Iuul (red.), Kong Christian den Femtes Danske Lov af 15. april 1683 (G.E.C. Gads Forlag

1948).

3.16.3
Hemmelig trolovelse skal ikke holdes, som er sket uden forældres, eller deres vilje, som er rette værge efter Loven; Dog dersom forældre eller værge ikke have nogen god eller lovlig årsag det at forhindre, da skal deres forbud, eller den forhindring, de ville opsætte, ikke gælde.

3.16.5
Trolovelse skal ikke holdes, som sker i drukkenskab, eller i nogens umyndige år, som for en mandsperson er under tyve år og for en kvinde under seksten år, ikke heller hvis én af dem ikke er ved sin rette fornuft og forstand.

3.16.63
Ej heller skal det holdes eller anses for gyldigt, hvis nogen giver hverandre indbyrdes hemmelig forpligtelse- eller trolovelsesbrev.

6.13.4
Dersom nogen enten selv, eller ved andre, beder om en dannemands [hæderlig mand] datter og derover beligger hende, før trolovelsen sker, eller han får endelig svar [på frierier], da skal han enten tage hende til ægte, hvis hendes forældre eller formyndere vil samtykke. Vil de ikke, da bør han give hende en hæderlig medgift efter hans formue.

6-13-5
Det samme gælder også, dersom nogen beligger anden ugift kvinde eller enke, som tidligere har været uberygtet. Nægter han gerningen, og hun ikke kan ham overbevise [til at tilstå], da værge han for sig med sin ed.